Кажуть мені, що ти повернувся із заграниці. Як птах, що вертається під весну у рідні сторони. Та птаха тягне під рідну стріху туга, а тебе вона вигнала у далекі світи.

Я не маю відваги запитати, що тебе завернуло у рідні сторони: у всьому багатстві нашої мови не знаходжу слова, яким могла б запитати тебе про це. Не знаходжу слова, яке тебе заболіло б, а мене не стривожило б до глибини душі.

Деякі слова, як мелодії, дзвенять у душі, а передати їх не можна. Вночі буджусь із сну й думаю: хто й який ти тепер? Що залишив із себе, а що нового придбав у великім місті? Хто тужить там по тобі й за ким твоя думка не дає тобі тут спокою?

У всьому багатстві нашої мови не знаходжу відповіді на ці питання.

Пригадую собі: ти вже тут мав славу — сам міг диктувати ціну за себе й свою музу. Твоя мати (вибач мені, але я ніколи не полюблю її) називала це "успіхом" в житті... могти за добру ціну продати себе.

Я була раз свідком, як ти обсипав публіку, що була купила собі тебе на той вечір, усмішками. Тоді подумала я: варто посидіти у в'язниці за підроблювання грошей, щоб тільки могти купити собі таку твою одну усмішку.

Того вечора, відпроваджуючи мене додому (ще ніколи не були такі короткі дороги у нашому місті, як того вечора), сказав ти мені: "Завтра виїжджаю до Відня",— так, як кажемо: "Завтра вибираюсь до театру".

"Бережись,— хотіла я шепнути тобі,— бережись перед світом, бо кажуть, що він, такий здалека широкий і незбагненний, зблизька видається химерною дитячою забавкою".

Ти зняв мою руку із дзвінка, коли я хотіла подзвонити сторожеві і спитав:

— Нічого не скажеш мені на дорогу?

Щоб не зрадити своєї думки, хотіла я сказати те, що звичайно в таких випадках кажуть — "Багато щастя", але заломилася на останньому слові: що значить, серце моє, "багато" щастя? Може бути "багато" й "мало" щастя? Може так бути, думко моя?

Що значить це слово "щастя"? Значить це — могти продавати себе тільки за високу ціну? Чи значить це — могти за гроші купити півсвіту? Навіть те, що непродажне? Чи, може, значить це — могти нехтувати грішми й жінками? Чи значить це — вбити в собі тугу за невідомим? Що значить це слово, серце моє?

Тієї ночі туга моя не давала мені до білого ранку спокою. їй здавалось, що вона тієї ночі відгадала те закляте слово: "щастя". Значило це — бути всюди там, де ти.

— Цить, цить,— казала я їй,— далекі світи не для таких, як ми з тобою. Цить, бо кажуть, що тут і там, близько й далеко, всюди однаково...

Але ми обидві не вірили в те, що всюди однаково.

Мала трагедія малої людини, що не має змоги шмат світу побачити.

Вчора бачила я твої очі: вони не повеселішали від того, що половину світу оглянули. Мені здається, що вони такі втомлені, начеб не хотіли більш нічого вже бачити.

Я подумала собі: "Трагедія великої людини, що забагато знає й бачила".

— Всюди однаково... всюди однаково,— говорять твої втомлені очі,— а світ, такий здалека великий і незбагненний... зблизька видається химерною дитячою забавкою...

Чуєш, туго моя?

1933